

„Zaļā brīvība” ir nevalstiska vides aizsardzības organizācija, kas jau vairāk nekā 15 gadus Latvijā risina vides un attīstības jautājumus. „Zaļās brīvības” mērķis ir attīstīt sabiedrību, kurā cilvēki dzīvo saskaņā ar sevi un apkārtējo vidi.

Mēs to sasniedzam:

- informējot sabiedrību par patērētājiļozofijas un globalizācijas tendenču ietekmi uz dabu un sociālo vidi;
- veicinot nevalstisko vides organizāciju līdzdalību nacionālās un starptautiskās likumdošanas izstrādāšanas, pieņemšanas un ieviešanas procesos;
- veicinot cilvēku efektīvu līdzdalību lēmumu pieņemšanā par jautājumiem, kuri tieši vai netieši ietekmē viņu dzīvi;
- pretojoties ļaunprātīgai varas izmantošanai.

PAR PROJEKTU GODĪGĀ TIRDZNICĪBA: APZIŅAS CELŠANA

Biedrība „Zaļā brīvība” sadarbībā ar Igaunijas organizāciju „Mondo” un Lietuvas Patērētāju institūtu laika posmā no 2013. līdz 2016. gadam īsteno projektu “Fair Trade: Raising Awareness”, kas ir vērsts uz godīgās tirdzniecības popularizēšanu Baltijas valstīs.

Projekta mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par „Godīgās tirdzniecības” un attīstības jautājumiem un veicināt attīstības izglītību, mobilizējot plašāku atbalstu pasākumiem nabadzības novēršanai un taisnīgākām attiecībām starp attīstītājām un jaunattīstības valstīm.

Projekta ietvaros tiek veidoti izglītojoši materiāli pieaugušajiem un bērniem, īstenotas aktivitātes – semināri skolās, informatīvas un izglītojošas aktivitātes festivālos un izstādēs, „Godīgās tirdzniecības” stendi lielveikalos, semināri jauniešiem u. c.

Projektu finansiāli atbalsta Eiropas Savienība un līdzfinansē Sabiedrības integrācijas fonds.

Sabiedrības integrācijas fonds

LIETUVOS VARTOTOJŪ INSTITŪTAS

Projektu finansē Eiropas Savienība.
Projektu īsteno Lietuvas Patērētāju institūts,
Mondo, Zaļā Brīvība.

IMO Fair For Life (FFL) ievēro tos pašus standartus, ko citas godīgās tirdzniecības organizācijas, taču šo sertifikātu var iegūt neatkarīgi no fermeru kooperatīva vai ražotnes ģeogrāfiskā novietojuma, valsts ekonomikas vai produkta tipa. Minimālo cenu aprēķina katrā situācijā atsevišķi, ņemot vērā konkrētās ražošanas izmaksas. Latvijā atsevišķi FFL produkti atrodami Biotēkā. FFL savas sistēmas ietvaros par līdzvērtīgiem atzīst arī citus sertifikātus. Tiek maksāta arī prēmija, kuru izmanto vietējās sabiedrības dzīves uzlabošanai.

Fairphone ir viens no sociālajiem uzņēmumiem, kura darbībā ir iekļauti godīgās tirdzniecības principi. Fairphone centrālais produkts ir viedtālrunis Fairphone, kuru ražojot tiek ņemts vērā, lai materiālu iegūšanas procesā tiktu atbalstīta vietējā ekonomika, produkcijai būtu ilgtspējīgs dizains (vērst uz dzīves cikla pagarināšanu, pārstrādi vai otrreizēju izmantošanu cikla beigās), kā arī tiktu pievērsta uzmanība pienācīga strādnieku atalgojuma un darba apstākļu nodrošināšanai.

Fairwear Foundation iestājas par godīgās tirdzniecības principu ievērošanu apģērbu ražošanā apģērbu rūpnīcās un kompānijās (darba izvēles brīvība, bērnu darbu neizmantošana, godīgu samaksa, labi darba apstākļi darbiniekiem u. c.). Fairwear monitorē savas organizācijas dalībniekus un ar ekspertīzes, dialoga ar strādniekiem u. c. veidu palīdzību uzlabo viņu ilgtspējīgas saimniekošanas kapacitāti. Dalībnieki ir lieli un mazi ražotāji (zīmoli), izplatītāji un rūpnīcas. Informāciju par konkrētu zīmolu vai rūpnīcu veikspēju varat atrast Fairwear mājaslapā www.fairwear.org

VERTIKĀLI

1. Sistēma, kurā kāda persona tiek uzskatīta par citas personas īpašumu un ir spiesta strādāt pret savu gribu.
2. Valsts, kurā FAIRTRADE marķējums ir visizplatītākais?
3. Rokmūzikas grupa, kas ir paudusi atbalstu godīgās tirdzniecības kustībai.
4. Organizācija, kas tiecas uzlabot sociālos apstākļus apģērbu rūpnīcās.
5. Pārdotākais FAIRTRADE sertificētais produkts.
6. Mēnesis, kurā visa pasaulē atzīmē Starptautisko godīgās tirdzniecības dienu.

HORIZONTĀLI

4. Organizācija, kas tiecas uzlabot sociālo situāciju mobilo telefonu ražošanā.
7. Kolumbija, Dominikānas Republika, Peru — kāds godīgas tirdzniecības produkts tiek ražoti šajās valstīs?
8. Kurā valstī mitinās organizācija, kas ir atbildīga par FAIRTRADE marķējuma licencēšanu Latvijā, Lietuvā un Igaunijā?

KAS IR GODĪGĀ TIRDZNICĪBA, UN KĀDI IR TĀS MĒRĶI?

Godīgā tirdzniecība ir globāla kustība, kas tiecas pēc lielāka taisnīguma starptautiskajā tirdzniecībā. Tā ir tirgus partnerība, kas balstīta abpusējā izdevīgumā, savstarpējā dialogā, caurskatāmībā un cieņā, un veido labvēlīgus tirdzniecības nosacījumus un cilvēktiesību nodrošinājumu neaizsargātākajiem tirgus dalībniekiem, kas pārsvarā ir zemnieki un strādnieki jaunattīstības valstīs. Godīgās tirdzniecības organizācijas ar patērētāju starpniecību atbalsta ražotājus, informē sabiedrību, kā arī rīko kampaņas par izmaiņām starptautiskās tirdzniecības likumos un praksē.

Godīgās tirdzniecības mērķi ir:

- mērķtiecīgi strādāt ar mazāk aizsargātajiem zemniekiem un strādniekiem (it sevišķi jaunattīstības valstīs), lai palīdzētu tiem sasniegt stabilitāti un ekonomisku patstāvību;
- stiprināt zemnieku un strādnieku lomu kooperatīvos un citās organizācijās;
- aktīvi iesaistīties globāla mēroga dialogā, lai pasaules tirdzniecībā nodrošinātu lielāku taisnīgumu.

KĀDI IR GODĪGĀS TIRDZNICĪBAS PRINCIPI? KAPACITĀTES STIPRINĀŠANA

Jaunattīstības valstu ražotājiem bieži trūkst pamata biznesa pārvaldības prasmi, kas palīdzētu tiem kļūt pašpietiekamākiem un mazāk atkarīgiem no sarežģītās pasaules tirdzniecības sistēmas. Godīgās tirdzniecības organizācijas ar apmācību programmu starpniecību palīdz zemniekiem apgūt ilgtspējīgas saimniekošanas prakses, uzlabot ražošanas jaudu un izprast tirgu.

PATĒRĒTĀJU INFORMĒŠANA

Godīgā tirdzniecība satuvina patērētājus ar ražotājiem jaunattīstības valstīs un palīdz tiem labāk izprast zemnieku ikdienas problēmas, skaidrojot nepieciešamību pēc sociāla taisnīguma un izmaiņām globālās tirdzniecības praksē. Patērētāju atbalsts dod iespēju godīgās tirdzniecības organizācijām aktīvi cīnīties par plašākām izmaiņām starptautiskajos tirdzniecības noteikumos.

GODĪGĀ TIRDZNICĪBA KĀ SOCIĀLA VIENOŠANĀS

Godīgās tirdzniecības darbības pamats ir ilgtermiņa tirgošanās attiecības ar audzētājiem un ražotājiem, kas balstītas uz savstarpēju dialogu, cieņu un caurskatāmību. Godīgās tirdzniecības darījumi tiek veikti zināmas „sociālās vienošanās” ietvaros, kurā pircēji (tostarp gala patērētāji) piekrīt darīt vairāk nekā „prasa tirgus”, proti, maksāt godīgu cenu, priekšfinansēt un piedāvāt atbalstu kapacitātes palielināšanai. Ražotāji, savukārt, tad var izmantot šos labumus, lai uzlabotu sociālo un ekonomisko situāciju, it sevišķi neaizsargātākajiem locekļiem savās organizācijās. Šādā veidā izpaužas nevis labdarība, bet partnerattiecības, kas caur tirdzniecību veicina izmaiņas un attīstību.

ILGTSPĒJĪGAS UN TAISNĪGAS TIRGUS ATTIECĪBAS

Preču un pakalpojumu cenas ne vienmēr atspoguļo visas sociālās un vides izmaksas. Godīgā tirdzniecība to cenšas mainīt, nodrošinot piegādes ķēdē iesaistītajiem augstākas sociālās un vides prasības. Nosacījumiem jābūt tādiem, lai panāktu ne tikai sociālu, ekonomisku un vides labklājību,

Peļņas sadalījums kakao piegādes ķēdē

bet arī ļautu domāt par labākiem dzīves apstākļiem nākotnē. Tirdzniecības nosacījumiem, kurus piedāvā uzpircēji godīgās tirdzniecības piegādes ķēdē, ir ilgtermiņā jānodrošina ražotājiem iztika. Par cenām un tirdzniecības noteikumiem vienojas, ņemot vērā šos faktorus, nevis tikai pašreizējo tirgus situāciju.

DROŠI UN VESELĪGI DARBA APSTĀKĻI

Daudzviet pasaulē vēl joprojām tiek regulāri pārkāptas pašas elementārākās cilvēktiesības. Godīgā tirdzniecība iestājas par Starptautiskās darba organizācijas prasību ievērošanu: darbs tiek veikts no brīvas gribas; pastāv brīvība veidot arodbiedrības un asociācijas; tiek nodrošināti adekvāti darba apstākļi (higiēna, darba drošība); darba vietā nav diskriminācijas attiecībā uz dzimumu, rasi, sociālo piederību, etnisko izcelsmi, reliģiju, vecumu, invaliditāti, seksuālo orientāciju, ģimenes statusu, piederību kādai arodbiedrībai vai politisko pārliecību; tiek respektētas bērnu tiesības un vajadzības.

SAMAZINĀTA IETEKME UZ VIDI

Visām godīgas tirdzniecības piegādes ķēdē iesaistītajām pusēm kopīgi jāstrādā, lai samazinātu produkcijas ietekmi uz vidi — uzlabojot efektivitāti, ilgtspējīgi apsaimniekojot resursus, samazinot neatjaunojamo resursu izmantošanu, kā arī uzlabojot atkritumu apsaimniekošanu. Godīgā tirdzniecība veicina arī bioloģiskās lauksaimniecības prakses izmantošanu – bieži bioloģiskā lauksaimniecība un godīgā tirdzniecība iet roku rokā.

TIRGUS PIEJAMĪBA MAZAJIEM RAŽOTĀJIEM VAI AUDZĒTĀJIEM

Daudziem zemniekiem (it sevišķi jaunattīstības valstīs) nav piekļuves tirgum vai arī tos vieno garas un neefektīvas piegādes ķēdes. Godīgā tirdzniecība līdzīgi kā tiešā pirkšana tiecas uzlabot šo ražotāju iespējas, tuvinot tos gala pircējiem, un saīsināt piegādes ķēdes, lai vairāk no produkta gala cenas, kuras lielāko daļu parasti sadala starpnieki un pārstrādātāji, saņemtu paši ražotāji.

KĀ DARBOJAS GODĪGĀS TIRDZNICĪBAS CERTIFIKĀCIJA?

Godīgās tirdzniecības produktus ražo zemnieki un strādnieki jaunattīstības valstīs, kuru darbā tiek ņemti vērā godīgās tirdzniecības principi. Dažādās preču grupās un dažādos reģionos ir attīstījušās vairākas sertifikācijas sistēmas (piemēram, FLO Fairtrade), kas nodrošina savu prasību izpildi piegādes ķēdē ar regulāriem auditiem u. c. mehānismiem. Ja, piemēram, šokolādes kompānija vēlas iegūt godīgas tirdzniecības sertifikātu, tai ir jāražo sava produkcija no kakao, kas ir audzēts sertificētā kooperatīvā, kur tiek ievēroti principi, kā arī uzpircējs (arī sertificēts) maksā šim kooperatīvam vismaz minimālo cenu par preci (FLO Fairtrade gadījumā), plus prēmiju. Uzpircējam, kā arī pārstrādātājam, savukārt, ir jānodrošina, ka sertificētie produkti ražošanā ir nodalīti no citiem.

Sertificēšanās ir viens godīgās tirdzniecības ceļš, tomēr ir arī kompānijas, kas visu savu uzņēmējdarbību balsta uz godīgās tirdzniecības principiem, nevis tikai izpilda sertifikācijas prasības (līdzīga ideja kā sociāliem uzņēmumiem). Šādas kompānijas ir, piemēram, Fairphone vai Pasaules Godīgās Tirdzniecības organizācijas biedri (skat. zemāk).

KĀPĒC MUMS PAR TO JĀRŪPĒJAS?

Bieži dzirdam jautājumu: „Kāpēc mums jāuztraucas par problēmām citās zemēs? Mums pašiem pietiek savu neatrisināto problēmu.” Atbildes uz šo jautājumu slēpjas vērtībās, ko mēs aizstāvam, neatkarīgi no atrašanās vietas: solidarizēšanās ar mazāk aizsargātajiem, cilvēku pamattiesību ievērošana, bada izskaušana, vides aizsardzība. Mums ir nepieciešams solidarizēties ar mazāk aizsargātajiem zemniekiem un strādniekiem visā pasaulē (arī Latvijā), lai palīdzētu aizsargāt viņu tiesības un uzlabot dzīves apstākļus. Mūsdienā globalizētājā pasaulē ar saviem patēriņa paradumiem mēs ietekmējam cilvēku dzīves tālu aiz savas valsts robežām. Godīgā tirdzniecība ir viens no veidiem, kas mūsu negatīvo ietekmi cenšas pārvērst pozitīvā.

KĀ VEIDOJAS GODĪGĀS TIRDZNICĪBAS MINIMĀLĀ CENA?

Godīgās tirdzniecības organizācijas (piemēram, FLO Fairtrade) saviem sertificētajiem produktiem dažkārt nosaka minimālo cenu, kam jānosedz ilgtspējīgas ražošanas izmaksas.

Pirms noteikt minimālo jeb mazāko iespējamo cenu, ko par savu produkciju saņem zemnieks, tiek veikta izpēte par katra produkta ražošanas izmaksām (tai skaitā sociālām, vides u. c.), un tiek uzklauts ražotāju (zemnieku) un speciālistu viedoklis. Uzpircējs zemniekam maksā tirgus cenu, ja tā ir augstāka par minimālo cenu. FLO Fairtrade periodiski pārskata savas minimālās cenas, lai tās būtu aktuālas un atbilstošas izmaksām.

KĀ VEIDOJAS GODĪGĀS TIRDZNICĪBAS PRĒMIJA?

Papildus pamata cenai FLO Fairtrade, kā arī citas organizācijas ir ieviesušas summu, kas tiek piemaksāta par preces vienību jeb godīgās tirdzniecības prēmiju, kuru produktu audzētājiem vai izejvielu ieguvējiem jaunattīstības valstīs jāiegulda vietējā sociālā, ekonomiskā vai vides attīstībā. Lēmumus par to, kā izmantot godīgās tirdzniecības prēmiju, pieņem primāro produktu ražotāji savās organizācijās un algotie strādnieki vietējā godīgās tirdzniecības prēmijas izmantošanas komitejā.

Svarīgi zināt, ka ne minimālā cena, ne prēmija nav atkarīga no tās summas, ko maksājam par veikala plauktos atrodamo gatavo produktu. Minimālā cena un prēmija tiek samaksāta zemniekam brīdī, kad tas pārdod savu saražoto produkciju uzpircējam vai pārstrādātājam — nākamajam posmam piegādes ķēdē. Produkta cena veikalā ir atkarīga no mazumtirgotāja un tiem ražotājiem, kas ir piegādes ķēdes augšdaļā. Godīgas tirdzniecības organizācijas šajās pārrunās nav tiesīgas iesaistīties.

VAI TAS VISPĀR KAUT KO VAR MAINĪT?

Godīgā tirdzniecība nav ierobežots klubs, bet atvērta kustība, kas savām rindām cenšas piesaistīt pēc iespējas vairāk atbalstītājus, un visu laiku attīstās, lai maksimāli palīdzētu cilvēkiem pasaules nabadzīgākajās valstīs. Tā arī tiek kritizēta par papildus izmaksām, kas zemniekiem rodas, lai ievērotu visas noteiktās prasības un izietu sertifikācijas procesu, kā arī par to, ka tā ne vienmēr pietiekami aizsargā sezonas strādniekus un mazos zem-

niekus lielajos kooperatīvos. Skaidrs, ka eksistē daudzas problēmas, kuras vēl ir jārisina. Taču godīgās tirdzniecības kustība regulāri mēcās no savām kļūdām, vienkāršo un uzlabo savas prasības. Godīgā tirdzniecība pieliek patiesas pūles nabadzības novēršanā, tā arvien paplašina produktu klāstu un atbalsta reģionus, tādējādi palīdzot arvien plašākam cilvēku lokam. Godīgā tirdzniecība nav vienīgais nepieciešamais risinājums attīstības jautājumiem — ir arī jāuzlabo jaunattīstības valstu pārvaldības prakse un starpvalstu sadarbība, jāpalielina ieguldījumi attīstības sadarbībā u. c. Tomēr godīgā tirdzniecība ir viens no virzītājspēkiem, un kalpo kā „latīņas paaugstinātājs” konvencionālajai tirdzniecībai, palielinot cilvēktiesību un vides prasības.

GODĪGĀS TIRDZNICĪBAS MARKĒJUMI UN ORGANIZĀCIJAS

FLO Fairtrade ir Eiropā pazīstamākā godīgās tirdzniecības sertifikācijas sistēma. Tā sertificē kafiju, bānānus, kakao, tēju, cukuru, arī kokvilnu, rokdarbus, rotaslietas (zelta un sudraba), ziedus un citus. Sertifikācija balstās uz regulāriem neatkarīgiem auditiem par godīgās tirdzniecības principu izpildi. FLO Fairtrade katram produktam nosaka minimālo cenu, kā arī prēmiju. Latvijā šobrīd nopērkams FLO Fairtrade

sertificēts cukurs, kafija, tēja, dažādi saldumi u. c. produkti. Meklējiet gan lielveikalos, gan mazākos specializētajos veikalos.

UTZ Certified, kas dibināta 2003. gadā, šobrīd sertificē tikai kafiju, šokolādi, tēju un rooibos tēju. Sertificētās kakao un kafijas pārdošanas apjomu ziņā tā konkurē ar FLO Fairtrade. UTZ Certified nav noteicis konkrētas minimālās cenas un prēmijas, bet par to lielumiem ražotājs, UTZ Certified un uzpircējs vienojas savā starpā. Organizācijā lielākais uzsvars ir likts uz fermeru kapacitātes celšanu — izglītošanu par ilgtspējīgu saimniekošanu, ražas palielināšanu u. c.

Hand in Hand (HIH) ir vācu firmas Rapunzel privāta sertifikācijas sistēma, kas apvieno bioloģiskās lauksaimniecības un godīgās tirdzniecības principus. Rapunzel šobrīd sadarbojas ar aptuveni 20 partneriem jaunattīstības valstīs, nodrošinot minimālo cenu un prēmiju. Tā pati pārbauda fermas, no kurām iepērk izejvielas. Latvijā ir pieejama šokolāde, kulinārijas preces, žāvēti augļi u. c. produkti.

Pasaules Godīgās tirdzniecības organizācija (WFTO) ir godīgās tirdzniecības uzņēmumu apvienība, kurai ir sava garantiju sistēma. Apvienībā ir reģistrēti dažādu produktu audzētāji, ražotāji, izplatītāji, eksportētāji, importētāji, vairumtirgotāji un citi uzņēmumi, kas, kā apgalvo WFTO, ievēro godīgās tirdzniecības principus visās savās operācijās. Garantiju sistēma tāpat balstās uz auditiem, partneru vizītem u. c. pārbaudes formām.

